

sági felemelkedés motívumait és következményeit, a megújított oktatási rendszernek köszönhető mélyreható tudati változásokat, s azok megnyilvánulását a közösségi (társadalmi) lét különböző szinterein, a zsidó nacionalizmus születését és kibontakozásának meglepő nehézségeit. A könyvet különösképpen izgalmassá teszi a zsidók és a környező népek között feszülő, világtörténeti szempontból is bizarr ellentmondás, amely az áttörést és sikert hozó 19. században mindvégig márkánsan jelen volt, s amelyet a szerző így jellemezett: „...mindenki más azon igyekszik ekkor, hogy nagyobb és alaposabban kidolgozott »világi« politikai keretet teremtsen nemzeti élete számára. A zsidók éppen az ellenkezőjét teszik: éppen ebben a korszakban igyekeznek lerombolni régi nemzetük utolsó maradványait, elvetni bármi apró jelét is annak, hogy ők nem csupán »vallási csoport«, hanem többek annál.”

Eredményes volt-e ez a sajtóságos, a zsidó közösségeket élesen megosztó, egymással ellentétes hatású szellemi áramlatokat elindító kísérlet? McCagg könyve egyértelműen a sikerről tesz tanúbizonyságot, ami természetesen a legkevésbé sem azonos az »önfeladás« – ha úgy tetszik, az önmegtagadás – valamiféle gyászos diadalával, ellenkezőleg: annak lehetünk a tanúi, hogy a modernizáció (»egy nép megszabadulása a merev »középkori« múlttól« – egyoldalúsága ellenére is találó és szellemes definíció!) »újjaszüli« a Habsburg Birodalom zsidóságát: „Bécsben, Csehországban és Magyarországon egyaránt nagyszabású modern zsidóság jött létre: olyan közösségek, amelyek hatéko-

nyan vitték át az ősi zsidó értékeket egy, a huszadik századi felteteleknek megfelelő gyakorlati kifejezőmódba.” Néhány sorral lejjebb azonban a szerző maga figyelmeztet bennünket: „...ez a pozitív értékelés hozzáállás kérdése”. Több mint valószínű, hogy McCagg kitűnően megírt, adatainak rendkívüli gazdagsága ellenére is világos és áttekinthető könyve vitákat fog kiváltani, ezt azonban erényének tekintjük, akárcsak a részletkérdések analitikus felbontása s a kutatás eredményeinek szintetizálása közti egyensúly megteremtését. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy időnként zavaró tévedések ötlenek a szemünkbe: a szláv kölcsönösség nagy hatású hirdetőjét nem Jan Kollártnak, hanem Ján Kollárnak hívják, ellenben a jeles cseh történésznek, Palackynak nem Jan, hanem František volt a keresztneve (67. o.), a 68. oldalon említett „plebejus származású cseh publicista” teljes neve pedig Karel Havlíček Borovský; Széchenyi reformtevékenysége nem 1815, hanem 1825 után bontakozott ki (103. o.), s a „végső harcait vívó magyar nemzetgyűlés” 1849 őszén semmiképpen sem hozhatott törvényt a zsidók emancipációjáról – a történelmi lépésre július 28-án került sor; Csehszlovákia Kommunista Pártjának cseh és szlovák nyelvű rövidítése nem KPČS, hanem KSČ (163. o.). Érzésünk szerint szerencsésebb lett volna a morvaországi Brno nevének Magyarországon is általánosan ismert német változatát, Brünnt használni. Mindezen észrevételek azonban nem befolyásolják a könyvről kialakult pozitív képet: jó szívvel ajánlhatjuk az érdeklődő olvasónak. (Cserépfalvi)

Schein Gábor

BARI KÁROLY: 21 VERS

Mi minden lehet a szó! Kés, melyet arra kapunk, hogy „a létezés csonthéját fölmetszszük”, vagy éppen ellenkezőleg, olyasvalami, ami csupán a dolgok árnyékát képes magába fogadni, s így a világról való tudás szükséges, de megbízhatatlan eszköze lesz? Ma többnyire az utóbbi, a szomorúbb lehetőséget tekintjük igaznak: a világ nyelvi reprodukciója, mint minden másolat, hamis, és minél inkább hasonlít az „eredetire”, annál hazugabb.

De a nyelv iránti bizalmatlanság a művészetben mégis termékenynek bizonyult. Vele véképp megértettük, hogy az alkotás nem tükörképszerű jelenség, az alkotó nem igyekszik „tükröt tartani a természetnek”, tehát a művészet nem mimetikus jellegű. Maga is valóság. Valóság, amely nem lehet független a bennünket körülvevő világtól, hiszen belőle is születik, és annál érdekesebb, minél inkább rávall. Úgy kell elképzelnünk, mint mikor a forgó kölaphoz hozzáér egy fémlemez, s az érintkezéskor szikrát vet. A művészet célja éppen ez a szikra, amely az egyetlen értelmes valóságdarabban, a befogadó emberben csiholódik, ahol az érintkezés képességét, a valamilyen szinten mindenkiben meglévő esztétikai érzéknek nevezzük.

Ám a művészet eredete szerint feltehetően közösségi természetű. És mint ilyen persze mágikus jellegű; a magasabb hatalmakkal kapcsolatot kereső ember esdeklése az ének, a tánc és a képek segítségével – egyedül átélt és bemutatott szakralitás, de sosem társtalanul.

MTI FOTÓ

Bari Károly költői világa – mai költőink közül – talán a legközelebb áll e feltételezett őseredeti művészeteszményhez. Persze ő sem hiszi magát „sámánnak”, de még tud a sámán-köntösről, arról az elveszett vagy csak elrejtett ruhadarabról, melynek viselője egykor vállalta, hogy elszemélytelenedik a törzsért, hogy áldozat lesz:

Ha szívemet szétmarja a vér,
anyám, ki kontyodat adtad a liliumfehér télnek,
te énekelj a lázas sorsról, hóbafojtott hegyeken
táncol a szél, málnaszemű medvék
barlangjai előtt, ahol leányok hajából szőtt
sámánköntöst rejtettek föld alá pirkadat-arcú
cigányok,...

(*Árvák árvája*)

Mi történik azzal a sámánnal, aki elveszti köntösét, pontosabban: aki elveszti népét? Hűséges marad persze, de hazátlanul barangol egy város egymást keresztező utcáin, aluljárók üres rengetegében, egyszerre szökevénynek és száműzöttnek érzi magát. A költői szerepnek ez a felfogása ma menthetetlenül avított tűnik, Bari Károlynál mégis hitelessé teszi a belső átéltség és átélhetőség komolysága: tétje van e küzdelemnek – a közösséget magában hordozó személyes lét lehetősége forog kockán:

Fohászodom, mert ítélekem: kiszámolt a hűség
e tükör-ringben,
– népem: fekete késem,
szívemnek szegezlek!

(*Trónbeszéd*)

Ez a küzdelem azonban sajnos nem mindenütt válik etikai jelentőségűvé. Ahol a kétség konklúziói csupán a tárgyra, a többi emberre és a világra vonatkoznak, tehát nem saját létének egészére, ott a szó szükségszerűen vádként hangzik. E versek bár morális töltetűek, de mert a feddésből semmi sem jut az alanynak, az önmagában való kételkedésnek még a nyoma sem fedezhető fel, a kérdések nem tudnak az erkölcs magaslatán megfogalmazódni:

Félnek a szótól, ha igaz, s ha vádól:
félnek a papírra rávéssett lángtól,
az igaz szavaknak béklyóval bókól
a vérrel kitömött bábuk világa.

(*Félnek a szótól*)

A kötet legszebb versei azok, amelyekben a kifosztottság dallamait nem zavarják meg ilyen, Bari Károlyra néha jellemző, idegen hangok. A könyvben az utolsó előtti helyen szereplő, mégis záró versnek tekinthető *Azonosítás* például ilyen. Hangütése szokatlanul bensőséges, a képekkel is takarékosabban bánik, s így egy szakrális gesztusban összefogva meg tud állni némán a halál előtt:

ki vagyok fosztva,
hópelyhek lobbannak,
hétágú menóra
arcomon minden ránc,
homlokomat ölelő hajszálaim
fekete imaszíjak.

Mert e költészet igénye ez: a „fölhalmozott szél hallgatásában feleletnyi vércsepp” akar lenni, tehát maga is a némaság egy darabja, paradox módon beszédes darabja. Itt minden szó

értéke az érthetetlen, varjakkal támadó halál mérlegén mutatkozik meg. A versekben képek indáznak, a cigányság fekete, fehér és piros színeket ragyogtató képei, gyakran olyan sűrűn, olyan gyorsan váltva egymást, hogy az értelem meg sem kísérheti őket felfogni, csak érzékszerveinket bódítják. Így e versvilág nem érheti el kitűzött célját. Hiába állítja Bari Károly, hogy szavai megjárták az „aszály taborát”, nem hihetjük el neki. Nem, mert képei szinte vajákos bőséggel ömölnek, ha nem is eszméletlenül, és látszólag oly sok szó áll rendelkezésre, s belőlük a hatást illető oly kicsiny kétellyel válogat, hogy az inkább érdekessé, mint igazán súlyossá teszi költészetét. Szerepeljen itt példaként *A némaság könyve* című vers első néhány sora, mely – címével együtt! – szinte megtestesülése e módszer lehetetlenségének:

Meghalsz, meghalsz szemeidreidben
szökött fegyencek húzódnak majd meg
éjszakánként: harmat-bakancsos bogarak,
a lombok ugatásától visszhangzó fogolytáborból
menekülők, piros barakkok borotvált fejű
lakóinak: tulipánkelyhek remegő porzószállainak
sorsából kitörők, halálról mormol
az eső ezüstszekevényében rejtőzködő kert is, fekete
szárnyaikat forgószelek közsűrűkövein élesítő varjakról,...

Félig sikerült könyv. A hozzám oly közel álló kérdéseket Bari Károlynak nem sikerült igazán súlyosan – művészetéről lévén szó: igazán hatásosan, gerincborsóztatóan – megfogalmaznia, s így föltehetően el kell gondolkodnia saját módszereiről. Nem reménytelenül, hiszen a kötet második felében több olyan szöveg is található, ahol a versbeszéd aszályosabbá, szikárabbá válik, s ezzel – az irodalom sajátos törvényei szerint – sejtetőbbé, erőteljesebbé. Ezek a szövegek nincsenek úgy eltömdve, mint jó néhány korábbi, s így átszivároghat rajtuk valami a költészet valódi anyagából: a nem tudásból. (Belvárosi Könyvkiadó, 1992.)

Megjelent az

ESÉLY

1992/4-es száma

A TARTALOMBÓL:

Miroslaw Ksiezopolski:

A szociálpolitika fejlődésének kilátásai

Lengyelországban a következő években

Georg Vobruba:

Kapitalizmus és demokrácia.

A rendszerváltás szociális előfeltételei

Kelet-Európában

Madlena Erzsébet-Zsolnay János:

„Lakáspolitikai” és közösségi szociális munka

Az ESÉLY kapható a nagyobb könyvesboltokban
Budapesten.

Előfizethető a szerkesztőségben.

Címünk: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Tel.: 133-7797.

Előfizetés egy évre: 300,- Ft.

Egy szám ára: 50,- Ft.